

Usc
CP

PROMĚNY PRAŽSKÉHO JARA

Sborník studií a dokumentů
o nekapitulantských postojích
v československé společnosti
1968 – 69

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

PROMĚNY PRAŽSKÉHO JARA 1968 – 1969

Sborník
studií a dokumentů o nekapitulantských postojích
v československé společnosti

Připravili a uspořádali Jindřich Pecka a Vilém Prečan

Nakladatelství Doplněk
Brno 1993

OBSAH

Úvod	9
Vilém Prečan: Lid, veřejnost, občanská společnost jako aktér Pražského jara 1968	13
I. S T U D I E	
Jindřich Pecka: Proměny Pražského jara ve světle pramenů spontánní povahy	39
Jiří Vančura: Muž, který stál v cestě. K úloze MUDr. Františka Kriegla v srpnu 1968	67
Květa Jechová: K historii Koordinačního výboru tvůrčích svazů	91
František Cigánek: Postavení a role parlamentu v srpnových dnech 1968	123
Jan Pauer: Sovětská intervence a restaurace byrokraticko-centralistického systému v Československu 1968–1971	165
Exkurs o úloze Ludvíka Svobody v srpnových událostech 1968	187
II. D O K U M E N T Y	
Odbory a heslo generální stávky v rezolucích z přelomu let 1968 a 1969 (Jindřich Pecka)	207
Studentské hnutí proti ústupkům a poraženectví (Pavel Kadrmas)	245
Osudy a smysl petice „Deset bodů“ ze srpna 1969 (Martin Lakatoš, Luděk Pachman, Ludvík Vaculík) ...	281

III. CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED

27. 6. 1967 – 20. 12. 1970 (Jindřich Pecka)

1967	313
1968	319
1969	400
1970	417
Vlády ČSSR 1968 (příloha č. 1)	429
Federální vlády ČSSR 1969–1971 (příloha č. 2)	431
Vlády ČSR 1969–1971 (příloha č. 3)	433
Vláda SSR 1969–1971 (příloha č. 4)	434
Použité zkratky	436
O autorech	439
Summary	441

Úvod

Rok 1968 je obestřen mnoha citovými zážitky pamětníků, apologetikou i radikálními odsudky. Všechna krajní stanoviska však končí ve slepé uličce, pokud události Pražského jara nazírají izolovaně, či dokonce z apriorních hledisek. V takových případech je zvláště naléhavé jít k pramenům a krok za krokem se dobývat k poznání spleť složitého sociálně politického přediava.

V tomto směru má česká a slovenská historiografie velký dluh. Neobeznámenost s prameny základního významu, až do nedávného otevření archivů většinou nedostupnými, poznamenala charakter samizdatových i prvních polistopadových pokusů o historickou a politickou reflexi Pražského jara. Tyto práce převážně nepřekračují rámec globálního uchopení problému anebo se nechávají unášet měnlivým tokem událostí a utkvívají v žurnalistickém líčení dramatických a nápadných momentů celého procesu. Mezi takovým záběrem „z ptačí perspektivy“ a vnímáním spjatým s bezprostřední účastí na živém dění se však otvírá pohled na členitý reliéf společnosti stržené prudkým pohybem, reliéf, jehož struktura dosud nebyla dostatečně zmapována. Nyní stojíme před úkolem zapustit analytické sondy do jednotlivých vrstev a fází dění, do různých složek společnosti a oblastí jejího života.

Předkládaný sborník je zamýšlen jako příspěvek k takto pojatému úkolu. Je rozvržen do tří samostatných částí, které se vzájemně doplňují. První oddíl zahrnuje studie několika autorů, opírající se zčásti o dosud vůbec nebo téměř nevyužité prameny (archivní dokumenty Federálního shromáždění; hesla, zvěsti, anekdoty glosující invazi spojeneckých vojsk). Tři pohledy do trhliny v komunistickém totalitarismu, jíž byly ony chvatné měsíce let 1968–1969, monograficky zaměřené na spontánní slovesné projevy odporu obyvatelstva proti okupaci, na činnost parlamentu (s kronikářskými záznamy klíčových dní Srpná)

a na působení Koordinačního výboru uměleckých svazů, jsou zarámovány v exilu vzniklými statěmi V. Prečana a J. Pauera, aspirujícími na postžení širších souvislostí. Demytizující exkurs o prezidentu Ludvíku Svobodovi, uzavírající první část, tvoří pendant i protiklad k portrétu Františka Kriegla. Do druhého oddílu jsou zařazeny vybrané dokumenty k pokusu odborů o zorganizování generální stávky, aktivitě studentského hnutí a k iniciativě skupiny intelektuálů ze srpna 1969 „Deset bodů“. Všechny tři soubory dokumentů jsou opatřeny osvětlujícím komentářem. Jakousi orientační spojnicí obou oddílů tvoří Chronologický přehled, který nechce být vyčerpávající kronikou událostí let 1967–1970, ale právě jen vodítkem, stmelujícím jednotlivé sondy předchozích dvou oddílů.

Svorníkem prakticky všech příspěvků je zvolený úhel pohledu, v jehož centru nefiguruje „vedoucí síla“ tehdejší společnosti, komunistická strana, ale naopak jednotlivé emancipující se složky společnosti: inteligence, studentstvo, odbory, po určitou dobu část parlamentu, veřejnost. Tento vědomě zvolený přístup naznačuje nikoli bezvýznamný posun těžiště historického bádání o „osmašedesátém“ z centra na periferii, resp. nové vymezení centrálního a periferního a jejich vzájemného vztahu v dobovém dění. Na moci založené a z moci se odvozující udílení významů, platné ve společenské realitě, až na výjimky svazovalo v případě „osmašedesátého“ nejen oficiální proud českého dějepisectví. Zdánlivá neotřesitelnost „vedoucí úlohy strany“ tlačila zájem těch, kteří se vraceli k posledním velkým událostem našich dějin, především ke sledování vnitřního vývoje v mocenské sféře, ke stopování signálů, pohybů a přesunů ve špičkách KSČ a následným úvahám o jejich vlivu. Dnes, v radikálně změněných poměrech, je přirozené přistupovat k pětadvacet let staré historii spíše z hlediska její celkové dynamiky, z hlediska rašících zárodků možné kontinuity jako k pokusu – byť nedůslednému a rozpornému – o sebeosvobození společnosti. V ní byly obsaženy mnohé zárodečné prvky potřebné pro vytvoření pevnějších struktur – institucí a pravidel demokratického řádu. A právě přesnější ohledání tohoto podhoubí občanské společnosti je hlavním záměrem předkládaného sborníku.

Jakýmsi ústředním motivem zaznívajícím ve všech příspěvcích je problém rezistence a rezignace, vzdoru a smíření v konfrontaci s mocí, brutální i rafinovanou současně. Téma v moderních českých dějinách nikterak ojedinělé a donedávna s palčivou vypjatostí diskutované především v kruzích disentu zde neslouží jako záminka k vynášení striktních morálních soudů. Ať už je v jednotlivých textech toto téma pojímáno s explicitním důrazem, či se vynořuje za popisem událostí, má spíše funkci jakéhosi seizmografu, umožňujícího zachycovat proměny postojů, tendencí a nálad různých vrstev společnosti. Redakce sborníku přitom cítila potřebu upřít pozornost na nekapitulantské postoje, v nichž procitla občanská paměť a ožilo vědomí souvislostí a v nichž vlastenecké a demokratické tíhnutí dosáhlo svého vrcholu. V tomto smyslu oslovila autory (kromě dvou, kteří své studie napsali ještě v exilu), jejich pojetí látky však neovlivňovala. Každý příspěvek tak vypovídá nejen o svém předmětu, ale také o názorovém horizontu autora zhruba v druhé polovině roku 1990 (resp. na sklonku osmdesátých let).

Proměny Pražského jara nesou pečeť „nadějí i zklamání“. Nelze je považovat za východisko nově budované politické scény, ale nelze se jim ani vyhnout. Jejich stopy v soudobých dějinách jsou hluboké a čekají na věcné, střízlivé zpracování a zhodnocení.

Redakce

